

Διδαγμένο κείμενο

A1.

Έτσι λοιπόν εφοδιασμένοι οι άνθρωποι στην αρχή κατοικούσαν σκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν. Κατασπαράσσονταν λοιπόν από τα θηρία γιατί ήταν πιο αδύναμοι απ' αυτά σε κάθε περίπτωση και οι τεχνικές γνώσεις όσον αφορά τη διατροφή πρόσφεραν σ' αυτούς σημαντική βοήθεια, αλλά στον πόλεμο με τα θηρία ήταν ανεπαρκείς- γιατί δεν είχαν ακόμη την τέχνη για την οργάνωση της πολιτείας, μέρος της οποίας είναι πολεμική- ένωσαν λοιπόν την ανάγκη να συγκεντρώνονται και να σώζονται χτίζοντας πόλεις. όποτε λοιπόν συγκεντρώνονταν αδικούσε ο ένας τον άλλο επειδή δεν είχαν την τέχνη για την οργάνωση μιας πολιτείας, ώστε πάλι διασκορπιζόμενοι καταστρέφονταν. Ο Δίας λοιπόν επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί εντελώς, στέλνει τον Ερμή για να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να υπάρχει ευταξία στις πόλεις και σχέσεις που να τις συνδέουν μια φίλια.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ

B1.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από τον Πλατωνικό διάλογο «Πρωταγόρας», ο σοφιστής, στην προσπάθειά του να αποδείξει στο Σωκράτη το διδακτό της πολιτικής αρετής και να αναιρέσει τα επιχειρήματα του τελευταίου για το αντίθετο, επιλέγει να αφηγηθεί το μύθο του Προμηθέα. Στο κείμενο που έχει προηγηθεί του αποσπάσματός μας αναφέρθηκε ότι ο Προμηθέας έκλεψε από τον Ήφαιστο και την Αθηνά τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά και τα δώρισε στους ανθρώπους. Την αντίληψη ότι η φωτιά και οι συναφείς με αυτήν τεχνικές γνώσεις θεωρήθηκαν κτήμα αποκλειστικά των θεών μπορούμε να την κατανοήσουμε καλύτερα αν πάρουμε υπόψη την τόσο ευεργετική χρήση και επίδραση της φωτιάς, την καταλυτική και μεταμορφωτική της δύναμη και κυρίως τον μυστηριώδη τρομερό και καταστρεπτικό τρόπο με τον οποίο αυτή ενσκήπτει στη γη από τα ηφαίστεια και με τους κεραυνούς. Και ο άνθρωπος πήρε μερίδιο στη θεϊκή φύση, αφού απέκτησε αυτά τα θεϊκά στοιχεία και έτσι δημιουργήθηκε ένα είδος πνευματικής και πολιτισμικής συγγένειας του με τους θεούς. Το παραπάνω λοιπόν μερίδιο είναι θεϊκό, επειδή α) η φωτιά και οι τεχνικές γνώσεις ανήκαν στους θεούς και μόνο αυτοί τα χρησιμοποιούσαν, β) οι άνθρωποι τα απέκτησαν με παρέμβαση θεϊκή του Προμηθέα και γ) επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015

Ενδεικτικές Απαντήσεις

ύπαρξη των θεών. Η συγγένεια, λοιπόν, του ανθρώπου με το θεό, δηλαδή η θρησκεία δεν είναι έμφυτη, αλλά προέκυψε σε μεταγενέστερο στάδιο (το Προμηθεϊκό, όχι το Επιμηθεϊκό). Παρόλα αυτά θα θεωρούσαμε την ερμηνεία αυτή σχετικά αβάσιμη καθώς η γένεση της θρησκείας οφείλεται στο ένστικτο της πίστης και της λατρείας, που είναι θεμελιώδες στην ανθρώπινη φύση καθώς οι άνθρωποι έχουν μέσα τους έμφυτη την ορμή για λατρεία. Ίσως ο Πρωταγόρας αναγνώριζε την έμφυτη ύπαρξη θρησκευτικού ενστίκτου στον άνθρωπο, χωρίς ωστόσο να δέχεται και την ύπαρξη των θεών (αγνωστικισμός). Η απόδοσή του στη θεϊκή συγγένεια μπορεί να εξηγηθεί από την προσπάθεια του Πρωταγόρα να δώσει λαϊκότροπο ύφος στην αφήγησή του, ενσωματώνοντας τέτοιες απλοϊκές ερμηνείες. Άλλοι μελετητές θεωρούν την άποψη αυτή πλατωνική, αφού ο Πρωταγόρας ήταν αγνωστικιστής.

B2.

Στο σημείο αυτό του μύθου του Προμηθέα, ο σοφιστής Πρωταγόρας αφηγείται την πορεία του ανθρώπου προς τη δημιουργία των οργανωμένων κοινωνιών και αναφέρεται στα στάδια από τα οποία διήλθε αυτή η προσπάθεια. Αρχικά έχουμε τον **αφανισμό των ανθρώπων από τα θηρία**: Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα οι άνθρωποι ζούσαν αρχικά μεμονωμένοι και διασκορπισμένοι (ώκουν σποράδην) και τα θηρία τους αφάνιζαν (απώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων). Αυτό συνέβαινε επειδή και υστερούσαν των θηρίων ως προς τη δύναμη και τις άλλες σωματικές ικανότητες (διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι) αλλά και οι τεχνικές τους γνώσεις και ικανότητες (ή δημιουργική τέχνη) τους εξασφάλιζαν τροφή (αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν), όχι όμως και τη δυνατότητα αντιμετώπισης των θηρίων (πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής). Ο Πρωταγόρας αποδίδει την αδυναμία αυτή στην άγνοια της «πολιτικής τέχνης», στην έλλειψη δηλ. κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης και επομένως και «πολεμικής τέχνης» (πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική).

Στην επόμενη φάση της ανθρώπινης πορείας προς την πολιτική οργάνωση έχουμε τις **πρώτες κοινωνίες** οι οποίες αρχικά θα προσφέρουν **τη σωτηρία** αλλά θα καταλήξουν στον **αλληλοσπαραγμό**. Αίτιο της δημιουργίας των πρώτων κοινωνικών σχηματισμών κατά τον Πρωταγόρα ήταν η ανάγκη επιβίωσης (προστασία και σωτηρία από τα θηρία : «σώζεσθαι»). Αρα, κατά τον Πρωταγόρα, οι άνθρωποι δεν είναι πλασμένοι εκ φύσεως («φύσει») να ζουν οργανωμένοι σε πόλεις, αλλά αυτή την οργάνωση τους την επέβαλε η ανάγκη. Η οργάνωση των ανθρώπων σε πόλεις είναι προϊόν συμφωνίας (έγινε «νόμῳ») και αντιτίθεται στην ανθρώπινη φύση (σοφιστική άποψη). Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει, αντίθετα, ότι η πόλη υπάρχει εκ φύσεως («πᾶσα πόλις φύσει ἔστί»), η οργάνωση της δεν έρχεται σε αντίθεση με τη φύση, και επομένως ο άνθρωπος είναι φύσει ζῶν πολιτικόν (

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015

Ενδεικτικές Απαντήσεις

Αριστοτέλης Πολιτικά). Ο Πλάτωνας θεωρεί ότι οι πόλεις δημιουργήθηκαν επειδή οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να καλύπτουν μόνοι όλες τις ανάγκες τους (οικονομικές, πνευματικές κ.ά).

Μετά την αποτυχία των πρώτων κοινωνιών περνάμε στην τρίτη και τελευταία φάση αυτή της πορείας στην οποία καθοριστικό ρόλο παίζει η **παρέμβαση του Δία** (μια παρέμβαση που έρχεται σε αντίφαση με τον «αγνωστικισμό» του Πρωταγόρα). Ο Δίας αποφασίζει να σταματήσει τον αφανισμό των ανθρώπων και να τους σώσει. Επεμβαίνει λοιπόν και τους στέλνει την *αιδώ και τη δίκη*, τα μέσα για την εξασφάλιση τάξης στο σύνολο και ομαλών σχέσεων ανάμεσα στα άτομα. Ως υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων και πατέρας των ανθρώπων, δείχνει τη «φιλανθρωπία» του, ενδιαφέρον και φροντίδα για τους ανθρώπους, όπως και ο Προμηθέας ώστε μα μην αφανιστούν (Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῶ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν). Προσφέρει, λοιπόν, στον άνθρωπο το συναίσθημα της ντροπής που νιώθει ως κοινωνικό ον για κάθε πράξη του που αντιβαίνει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Έτσι ο άνθρωπος αποκτά την ηθική συνείδηση, το σεβασμό στους άγραφους νόμους αλλά μαζί και το συναίσθημα της δικαιοσύνης, την αντίληψη, δηλαδή, του δίκαιου και του άδικου και το σεβασμό που συνεπάγεται αυτή απέναντι στους γραπτούς νόμους και τα δικαιώματα των άλλων. Θα λέγαμε λοιπόν ότι στο τελευταίο αυτό στάδιο ο άνθρωπος θα αποκτήσει εκείνα τα εφόδια που αποτελούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις της κοινωνικής συμβίωσης και της συνοχής του συνόλου. Με αυτό τον τρόπο οι άνθρωποι θα είναι δεμένοι ψυχικά, με αισθήματα ομόνοιας, αλληλεγγύης και συνεργασίας (*δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί*), ώστε να μην επιδιώκουν την ικανοποίηση των επιθυμιών και των συμφερόντων τους εις βάρος του κοινωνικού συνόλου και να επικρατεί ευταξία στην οργανωμένη κοινωνία (*πόλεων κόσμοι*). Τέλος, τα δώρα αυτά το Δία πρέπει να μοιραστούν σε όλους τους ανθρώπους αφού ο καταμερισμός εργασίας (νενέμνεται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί) στις δημιουργικές τέχνες δεν μπορεί να περιλαμβάνει την πολιτική αρετή. Για το λόγο αυτό ο Δίας δίνει αυστηρή εντολή να μοιραστούν η αιδώς και η δίκη, σε όλους γενικά τους ανθρώπους. (“*Ἐπὶ πάντα,*” ἔφη ὁ Ζεὺς, “*καὶ πάντες μετεχόντων*”).

σύγχρονο

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ

B3.

Ο Πρωταγόρας τελειώνοντας το μύθο του με τον οποίο προσπάθησε να αναιρέσει το πρώτο επιχείρημα του συνομιλητή του, Σωκράτη. Στο σημείο αυτό ο Πρωταγόρας αναφέρει ότι δεν είναι δυνατόν να συγκροτηθούν πόλεις, αν δεν συμμετέχουν όλοι στην αιδώ και στη δίκη. (οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν·) ενώ ο Δίας μάλιστα θεσμοθετεί νόμο που επιβάλλει το θάνατο σε περιπτώσεις

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015

Ενδεικτικές Απαντήσεις

ανυπακοής, για να εξασφαλίσει την καθολικότητα των δύο αρετών στους ανθρώπους. Η απόφαση αυτή μπορεί να φαίνεται αμείλικτη και απάνθρωπη, δείχνει όμως τη σημασία των δύο αρετών και προλείπει τη θέση του Πρωταγόρα ότι όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν συμμετοχή στην πολιτική αρετή. Αρχικά παρατηρούμε ότι ενώ ο Δίας δώρισε την πολιτική αρετή σε όλους, ορίζει στη συνέχεια την ποινή της θανάτωσης για κείνον που δε θα τη δεχτεί. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα λέγαμε, ότι είναι σαν να αποδέχεται δηλαδή ότι κάποιος θνητός θα μπορούσε να μην την κατέχει. Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά σε ένα οξύμωρο σχήμα δεν είναι δυνατό να δημιουργηθούν πόλεις κράτη αν δε λάβουν την πολιτική αρετή όλοι ανεξαιρέτως. Για να μπορέσουμε να δικαιολογήσουμε αυτή την αντίφαση που έχει προκύψει πρέπει να αντιμετωπίσουμε το κείμενο με τον τρόπο που του αναλογεί, δηλαδή ως μύθο και να εντοπίσουμε σύμβολα και αλληγορίες. Αν, λοιπόν, ο Δίας συμβολίζει το Λόγο, τη φύση και τη νομοτέλειά της, η πολιτική αρετή δεν θα μπορούσε να είναι μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου, δεδομένου ότι δόθηκε σε μεταγενέστερο στάδιο, κι αυτό σημαίνει ότι την παραχώρησε μεν σε όλους αλλά ως δυνατότητα, που θα πρέπει να καλλιεργηθεί από τον καθένα μας ξεχωριστά προκειμένου να καταστεί ικανότητα και καθημερινός τρόπος δράσης και συμπεριφοράς. Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται και η ευθύνη του ανθρώπου. Η αιδώς και η δίκη μοιράζονται σε όλους τους ανθρώπους ως δυνατότητα («δυνάμει»). Όλοι δηλαδή έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν την πολιτική αρετή (να γίνουν «ένεργεια» αγαθοί πολίτες).

Κάποιοι, όμως, δε θέλουν ή δεν μπορούν να την αποκτήσουν «ένεργεια». Επαφίεται στην ελεύθερη βούληση του ανθρώπου να καλλιεργήσει τα δώρα του Δία, απαιτείται εσωτερικός αγώνας και προσπάθεια του ανθρώπου για την κατάκτηση της δίκης και της αιδούς. Έχει χρέος, ως μέλος της πόλεως, μέσω της διδασκαλίας να αποκτήσει την πολιτική αρετή και αυτό είναι προσωπική του ευθύνη. Αν δεν το κατορθώσει, ευθύνεται και τιμωρείται ως «μη μετέχων δίκης και αιδούς». Κάτω από αυτή την άποψη αντιλαμβανόμαστε ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται. Με την επιβολή από τον Δία της θανατικής ποινής, κατανοούμε ακόμα περισσότερο την αξία της πολιτικής αρετής και τη σημασία της για την πολιτειακή οργάνωση. Παράλληλα στο μεταφρασμένο απόσπασμα ο Πρωταγόρας καταδεικνύει την προσπάθεια που γίνεται από τους σπουδαίους πολιτικούς άνδρες για να διδάξουν στα παιδιά τους την πολιτική αρετή. Δεν είναι λογικό να τους μαθαίνουν όλα τα υπόλοιπα, που η άγνοια τους δεν επιφέρει καμία συνέπεια και να μην τους διδάσκουν την πολιτική αρετή που αν δεν την κατέχουν κινδυνεύουν με θανάτωση, εξορία, δήμευση περιουσίας, συνολική καταστροφή της οικογένειας, δηλαδή ποινές εξοντωτικές όχι μόνο για το άτομο αλλά και για το γένος του. Άρα είναι φυσικό, κατά τον Πρωταγόρα, ότι γίνεται προσπάθεια από τους κοινωνικούς φορείς για τη διδασκαλία της πολιτικής αρετής γιατί διαφορετικά δεν ήταν δυνατή η διατήρηση της πόλης.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015

Ενδεικτικές Απαντήσεις

B4.

α. Σ

β. Λ

γ. Λ

δ. Σ

ε. Λ

ΣΥΓΧΡΟΝΟ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ

B5.

λοχαγός: ἄγοντα, συναγωγοί.

ἀγαλλίασις: ἀγάλματα

θρέψις: τροφάς, τροφήν

βαθμῖς: βωμούς

ἄφιξις: ἰκανή, ἰκανός

ὄχυρός: μετέσχε, εἶχον, ἔχοντες, ἔχων, μετέχειν, μετεχόντων· ἀνέχονται

διάδημα: ὑποδέσεις

νεογνός: συγγένειαν, γένοιοντο

ὀλέθριος: ἀπώλλυντο, ἀπόλοιτο

δεισιδαίμων: δείσας

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Η ναυτική κατάσταση των Ελλήνων λοιπόν ήταν τέτοια, και η παλαιότερη και η μεταγενέστερη. Απέκτησαν, όμως, όχι μικρότερη δύναμη όσοι ασχολήθηκαν μ' αυτήν και με την απόκτηση χρημάτων και με την υποταγή των άλλων. Γιατί πλέοντας εναντίον τους υπέτασσαν τα νησιά και κυρίως όσοι δεν είχαν επαρκή χώρα. Στην ξηρά, όμως, κανένας πόλεμος δεν διεξήχθη, από όπου και κάποια δύναμη εξασφαλιζόταν· όλοι (οι πόλεμοι), όσοι και αν διεξήχθησαν, ήταν εναντίον των γειτονικών τους κρατών και μακρινές εκστρατείες δεν διεξήγαν οι Έλληνες μακριά από την επικράτειά τους για την υποταγή άλλων κρατών. Γιατί δεν συμπαράτασσονταν με τις μεγαλύτερες πόλεις ως υπήκοοι, ούτε πάλι οι ίδιοι έκαναν κοινές εκστρατείες με ίση δύναμη.

Γ2.

ἔσται

ἐλάττωσι(ν)

πρόσσωμεν

ἐπιπλεῖτε

κατεστράφθω

μάλα

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2015

Ενδεικτικές Απαντήσεις

διαρκές
ἐκδήμοις
οὐδεμιᾶς
ἐξελθεῖν

Γ3α.

τὰ ναυτικά: Υποκείμενο στο ρήμα ἦν, αττική σύνταξη

αὐτοῖς: αντικείμενο στη μετοχή προσσχόντες

ἄλλων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο ἀρχῆ

ἐπὶ καταστροφῆ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα οὐκ ἐξῆσαν

ὑπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο ρήμα οὐ ξυνειστήκεσαν

Γ3β.

Η παραπάνω κύρια πρόταση κρίσης του ευθέος λόγου τρέπεται σε πλάγιο λόγο με εξάρτηση από γνωστικό ρήμα (γιγνώσκουσι) σε:

α) ειδική πρόταση: ἅπαντες γινώσκουσιν ὅτι ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς (διατήρηση της οριστικής του ευθέος λόγου λόγω της εξάρτησης από ρήμα αρκτικού χρόνου)

β) κατηγορηματική μετοχή: ἅπαντες γινώσκουσιν ἰσχὺν δὲ περιποιησάμενους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς

(εναλλακτικά ο ευθύς λόγος μπορεί να τραπεί σπάνια και σε ειδικό απαρέμφατο με την παρακάτω μορφή: ἅπαντες γινώσκουσιν ἰσχὺν δὲ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τοὺς προσσχόντας αὐτοῖς)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δ. ΤΣΙΚΛΟΣ – Δ. ΑΓΙΑΣΟΦΙΤΗ – Ι. ΚΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ – Ε. ΣΙΕΡΡΟΥ

σύγχρονο

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ - ΕΠΑ.Λ
